

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

495

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת משפטים תשפ"א

דורות מכעיסין ובאין, הם לא נענשו, כי אז בא אברהם אבינו ותיקן והחזיר בתשובה, ולכן הוא קיבל שכר כולם.

ושמעתי ממו"ר הגה"צ ר"א"א דסלר זצ"ל כי 'שכר כולם' פירושו השכר שהיה מגיע לכולם אם הם היו צדיקים, וכל העשרה דורות אם הם היו צדיקים הרי היה מגיע להם הרבה שכר, לכל אחד ואחד, וקיבל אברהם אבינו שכר כולם מפני שהם היו מכעיסין ובאין והוא היה צריך להתגבר נגד ההשפעה שלהם, כי זה משפיע, מה שיש עשרה דורות של עבודה זרה ושל מידות רעות משפיע טומאה על כל העולם, ואברהם אבינו לא הושפע מהם אלא ההפך הוא תיקן והחזיר בתשובה! ומכיוון שהוא היה צריך להתגבר כנגד השפעת טומאה כזו של עשרה דורות, לכן מגיע לו 'שכר כולם' - כמו השכר שהיה מגיע לעשרה דורות של צדיקים, כי היה לו מאמץ מיוחד להתגבר נגד הקושי הטבעי שמחמת העשרה דורות שהיו מכעיסין ובאין, ועל זה השכר.

ועליו לדעת כי אנו בעלי מדרגה, שאנו רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, והטבע הזה נמצא בנו מכוח האבות, בתורשה מהאבות.

ישמעאל ועשו אינם זרע אברהם

והנה לאברהם נולד גם ישמעאל, אבל ישמעאל לא היה כמו אברהם, אלא פרא אדם ידו בכל ויד כל בו (בראשית טו, יב), וכנראה זה מפני שהוא היה בן הגר, ואף על פי שהגר הייתה צדקת, שהרי דיברה עם מלאכים, כמו שכתוב (לעיל שם) ויאמר לה מלאך השם, אבל זה לא שייך לאופי, ולכן ישמעאל היה פרא אדם, והקב"ה אמר לאברהם (שם כא, יב) כי ביצחק ייקרא לך זרע, לאחר ששרה אמרה לאברהם (שם י) גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק, אמר לו הקב"ה שמע בקולה, כי ביצחק ייקרא לך זרע, שרק יצחק הוא זרעו, ואילו ישמעאל אינו מתייחס לאברהם ואינו שייך אליו, ואינו נקרא בן אברהם, כי ביצחק ייקרא לך זרע.

ואחר כך ליצחק נולדו יעקב ועשו, ואמרו חז"ל (נדרים לא, א) כי 'ביצחק' ולא כל יצחק, שעשו אינו זרע אברהם, כי כבר מתחילת יצירתו הוא היה עם מידות רעות, כמו שכתוב (שם כה, כב וברש"י) ויתרוצצו הבנים בקרבה.

ואמנם אף על פי כן שמעתי ממו"ר הגר"א"א דסלר זצ"ל כי 'הראשי' של עשו היה כשר, שהרי נקבר במערת המכפלה, וכמו שמוכר בגמרא (סוטה יג, א) שבשעת קבורת יעקב הגיע עשו וטען שמערת המכפלה שייכת גם לו, כי גם הוא בן יצחק, וקם חושש בן דן וחתך את ראשו והרגו, ונשאר ראשו של עשו קבור במערת המכפלה, ואמר הרב דסלר כי הוא זכה לזה מפני ש'ראשו' היה כשר, ובשכלו הוא היה בעל אמונה, אלא שהלב היה לב רע, ולמעשה ההתנהגות לא הייתה כפי השכל, אבל הראש והשכל היה כשר, ולכן נקבר ביחד עם יעקב במערת המכפלה, אך על כל פנים עשו אינו נקרא זרע אברהם.

ועיקב כבר הייתה מיטתו שלמה, וממנו נולדו השבטים, שבטי קה, ששם השם נקרא עליהם, כמו שכתוב (במדבר כו, ה) משפחת החנוכי ומשפחת הפלואי וכי, ופירש רש"י לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם וכי לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם ה"א מצד זה ווי"ד מצד זה לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם, וזהו שמפורש על ידי דוד שבטי קה עדות לישראל, השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם, ע"כ.

גומלת חסדים - ראוי ליצחק

והמידות הטובות הרי זה דבר תורשתי, כפי שרואים שאברהם אבינו אמר לאליעזר שייקח אשה ליצחק "ממשפחתי ומבית אבי" (בראשית כד, מ), והרי משפחת אברהם זה בני תרח, ואכן אליעזר הלך לבתואל וללבן הארמי, ולקח את רבקה, בת בתואל ואחות לבן, שהם היו ממשפחתו של אברהם, ואף על פי שהם היו עובדי עבודה זרה, מכל מקום היו בהם מידות טובות, ולכן ביקש אברהם דווקא ממשפחתי ומבית אבי, כי הם בעלי מידות טובות (וראה מה שהאריך בזה בדרשות הר"ן דרוש החמישי).

ולכן בדק אליעזר את רבקה במידות הטובות, על ידי שיאמר לה השקיני נא מעט מים ממך, ואם היא תאמר שתה וגם גמליך אשקה, אזי זה סימן שהיא בעלת חסד ובעלת מידות טובות, וראוי ליצחק.

ואף על פי שגם בלי זה הרי הוא ראה שעלו המים לקראתה (רש"י שם יז) ואם כן כבר הוא רואה שהיא צדקת, שמיד כשיצאה אל המעיין עלו המים לקראתה, אבל זה לא מספיק, כי אמנם נכון שהיא צדקת שנעשה לה נס כזה למעלה מן הטבע, אך בעיקר צריך לבדוק אותה במידות, עד כמה היא מושלמת במידת החסד, עם אהבת חסד, ורק לאחר שיתברר לו כן, אזי "אותה הוכחת לעבדך

המידות הטובות סימני עם ישראל

אמרו חז"ל (יבמות עט, א) כי בעם ישראל יש שלושה סימנים, רחמנים ביישנים וגומלי חסדים. 'רחמנים' זה בלב, שמרחמים, וגם עושים פעולות מצד רחמנות, וביישנים' זה עוד ענין, וגומלי חסדים' זה גם שלא מצד רחמנות, שאוהבים לעשות טובות לאנשים, ואפילו שהשני מרגיש טוב ואין מה לרחם עליו, אבל רוצים שהוא יינה, לתת לו הנאה.

זהו הטבע של עם ישראל, לרחם, והרחמנות גורמת פעולות של רחמים, מעשים טובים, וביישנים זה להימנע ממעשים לא טובים, וגומלי חסדים זה גם כן מעשים טובים, שעושים מתוך אהבת חסד, ומידות טובות אלו הם סימני ישראל, שכך הוא טבע עם ישראל.

והטבע הזה בא מהאבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, והם נקראו 'אבותינו' - אברהם אבינו יצחק אבינו ויעקב אבינו, כי הם השפיעו עלינו בזה והורישו לנו את הטבע של מידות טובות והנהגות טובות.

מידת החסד של אברהם אבינו

וכגון מידת החסד, אברהם אבינו היה איש חסד עם אהבת חסד, ומצינו במדרש (אדר"נ פ"ז) שאיוב בא בטענות למה היו לו ייסורים, הרי הוא איש חסד ועושה הרבה מעשים טובים, ואמר לו הקב"ה: עדיין אינך מגיע לחצי חסד של אברהם אבינו, כי איוב כשהיה בא אליו אורח, היה שואל אותו במה אתה רגיל ומה אתה אוהב, אם יין או בשר וכדומה, ונתן לו כפי הרגלו.

אבל אברהם אבינו לא עשה כך ולא שאל שאלות, אלא כשבאו אליו שלושה אורחים וחשב שהם ערבים, וכמו שכתוב שאמר להם (בראשית יח, ד) 'ורחצו רגליכם' ופירש רש"י כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם, מיד שחט עבורם שלושה פרים, כמו שכתוב (שם ז) 'ויקח בן בקר רך וטוב' דהיינו שלושה - בן בקר, רך, וטוב (ב"מ פו, ב), וכל זה כדי שיוכל לתת להם את הלשון של הבהמה בחרדל, שהלשון הוא החלק הכי טעים ומשובח בהמה, ורצה שיהיה לכל אחד לשון שלם, ובשביל זה שחט שלושה פרים, ולא שאל אותם קודם האם הם רגילים בזה בביתם.

ואחר כך אמר עוד מהרי שלושה סאים קמח סולת לוישי ועשי עוגות וגוי' (שם ו), וייקח חמאה וחלב (שם ח), וכל זה נתן להם בלי לשאול שאלות, ואצל איוב לא היה כך, אלא הוא שאל כל אורח מה הוא רגיל לאכול ולשתות בביתו ולפי זה נתן לו, אבל אברהם לא שאל, אלא מיד נתן לכל אורח את הכי טוב שהיה יכול לתת, וזוהי אהבת החסד של אברהם אבינו.

המידות והכוחות בירושה מהאבות

וכאמור מידות טובות אלו הם תורשה לנו מהאבות הקדושים, ולכן נקראו האבות 'אבותינו', כי הם הורישו לנו את טבע המידות הטובות.

וכן מצינו בפרקי אבות (פ"ה משנה ב' ומשנה ג') שאמרו שם בתחילה עשרה דורות מנח עד אברהם וכו', ולהלן אמרו עשרה ניסיונות נתנסה אברהם 'אבינו', וצריך ביאור למה בתחילה לא אמר אבינו, ואילו לגבי הניסיונות מוזכר אבינו. ופירש בזה הרוח חיים שם כי לגבי הניסיונות נקרא אברהם 'אבינו', משום שבה הוא נתן כוח לבני אחריו בכל הדורות לעמוד באותן הניסיונות, והוריש לנו את הכוח לזה על ידי עמידתו בניסיונות.

ואמרו שם 'עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפיים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול, עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע כמה ארך אפיים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקיבל שכר כולם', וגם בזה רואים שבתחילה כתוב 'ועד אברהם' סתם ולא מוזכר אבינו, ואילו בהמשך מוזכר 'עד שבא אברהם אבינו', כי בתחילה לא מדברים על אברהם אלא על הדורות, אבל אחר כך כשמדברים על אברהם ומעשיו, שהוא בא וקיבל שכר כולם, לגבי זה מוזכר 'אבינו', כי במעשיו הוא הוריש לנו את הכוח להיות כמוהו.

אברהם אבינו קיבל שכר כולם

וענין 'קיבל שכר כולם' הוא מפני שכולם היו מכעיסין ובאין, ואברהם בא והשפיע על בני דורו והחזירם בתשובה, ואילו בעשרה דורות הראשונים שמאדם ועד נח, לאחר עשרה דורות שהיו מכעיסין ובאין הבין הקב"ה עליהם את מי המבול, וכמו שאמר התנא 'להודיע כמה ארך אפיים לפניו' - שארך אפיים הוא רק עשרה דורות ולא יותר, ולאחר עשרה דורות שלא חזרו בתשובה נענשו במבול, אבל בעשרה דורות שאחר כך, מנח ועד אברהם, למרות שהיו שוב עשרה

ליצחק (שם יד), וכמו שפירש רש"י אותה הוכחת – ראוייה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי ליכנס בביתו של אברהם.

אהבת החדש בטבע כלל ישראל

וכאמור אהבת חסד זה הטבע של כלל ישראל, כמו שאמרו רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, ולכן יש מצוה (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, שלכאורה צריך ביאור מה שייך זכויות זה דבר טבעי, וכיצד שייך לאהוב את מי שאינו אותה? ומבואר שבאמת הטבע הפשוט של כל אדם מישראל הוא עם אהבת הבריות, וכל אחד נולד עם הטבע של 'אהבת לרעך כמוך', אלא שהיצר הרע עושה חשבונות נגד האהבה, ועל זה המצוה 'אהבת' – אל תתחשב עם החשבונות אלא תהיה כמו שאתה, עם אהבת הבריות.

שינוי ותיקון טבע המידות

ואפילו מי שבטבעו יש לו מידות רעות, שייך תשובה ותיקון המידות, לשנות את המידות, וכך מבואר ברמב"ם בהלכות תשובה (ו, ג) שכתב שיש חיוב לחזור בתשובה מדעות רעות, והיינו מידות רעות שלב, וכפי שפירט בהמשך שם כמה מידות רעות, וכתב כי התשובה על זה קשה יותר מתשובה על מעשים רעים, כי לתיקון המידות צריכים לשנות את האופי, וזה קשה מאד.

וכבר הזכרנו בעבר מרבי ישראל סלנטר שכתב (אור ישראל מכתב יד) כי תפילה לבד אינה מספיקה בשביל לשנות את המידות, כי זה כמו שיתפלל לראות בלי עיניים ולשמע בלי אוזניים, שהוא שינוי הטבע, ואין זה שייך בדרך הטבע, אלא צריך למצוא עצות איך שהטבע ישתנה.

והרמב"ם בפירוש המשניות (אבות ג, טו) כתב ששייך על ידי פעולות לחזק את טבע המידות הטובות, וביאר מה שאמרו במשנה שם "הכל לפי רוב המעשה", שאם אדם נותן לצדקה סכום גדול כגון אלף זוז, בבת אחת, ועושה כן מתוך אהבת חסד – שכבר יש לו אהבת חסד, אזי פעולת הצדקה מחזקת בו את טבע אהבת החסד, אבל אם ייתן את אותו הסכום באלף פעמים, בכל פעם זוז אחד, זה ישפיע עליו הרבה יותר, ואהבת החסד תתחזק בו לאין ערוך. וזהו שאמרו 'לפי רוב המעשה', שריבוי המעשים הטובים שאדם עושה מתוך אהבת חסד, משפיע עליו ומחזק בו את הטבע הטוב.

המדרגה שזכינו במתן תורה

והנה נוסף על המידות הטובות שקיימות בעם ישראל בתורשה מהאבות הקדושים, יש עוד מדרגה שזכינו בקבלת התורה במעמד הר סיני, וכמו שאמרו חז"ל (שבת קמו, א) שבשעה שעמדו ישראל על הר סיני פסקה זוהמתן, ואמנם שם כפי הנראה אין הכוונה על מידות, אלא על קדושה, שאז קיבלנו קדושת ישראל ותר"י מצוות, ועל זה אנו אומרים בתפילה 'אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אמתנו וכי וקידשתנו במצוותיך' – שזכינו לקבלת התורה, ואילו מידות טובות יתכן שהיו גם לפני מתן תורה, מכוח האבות, אבל כלל עבודת השם, העבודות של התרי"ג מצוות, זה נוסף במתן תורה.

וענין 'אתה בחרתנו' אין זה כמו אדם שיש לפניו שני דברים ולוקח בוחר את החלק הטוב שבהם, אלא בחרתנו פירושו 'אתה עשית אותנו למובחרים'! כי בקבלת התורה הקב"ה שינה אותנו ועשה אותנו לבעלי מדרגה, וקיבלנו מדרגה אחרת, לא רק במידות, אלא בכלל, ביצר הטוב ובמעשים טובים, וזכינו לתרי"ג מצוות שמקדשות אותנו, כמו שאנו אומרים 'וקידשתנו במצוותיך', וזו קדושה מיוחדת על ידי כל המצוות, ולא רק מידות טובות.

וכאמור המידות הטובות הם תורשה לנו מהאבות, אבל בקבלת התורה זה 'אתה בחרתנו', ואילו מה שזכו האבות זה לא 'בחרתנו' אלא הם עצמם הגיעו לזה, אבל בקבלת התורה 'אתה בחרתנו' – אתה עשית אותנו למובחרים, וזהו שאנו אומרים בברכה 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו', שהקב"ה שינה אותנו ועשה אותנו מובחרים לכל ענייני עבודת השם, תורה ועבודה וגמילות חסדים – שלושת הדברים שעליהם העולם עומד, עסק התורה, ועבודת השם, שהיו מאהבה, וגמילות חסדים היינו מידות טובות.

מדרגות האבות בעבודת השם

ובאמת גם זכות האבות, היא לא רק במידות טובות, אלא כל חייהם היו עבודת השם, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צו, א) שהאבות היו 'כסוסים הרצים בין בצעי המים', והיינו כמו סוס שהולך בתוך בוף, שקשה לרוץ שם, והוא רץ עם כל כוחו, כך האבות היו עובדי השם עם כל כוחותיהם, וכל פעולה שעשו בחייהם היה לצורך עבודת השם, וגם רכושם וכל קניינם, לא היה מפני חמדת הממונ, אלא הכל היה להם אמצעי לעבודת השם, וזו הייתה המטרה בכל מעשיהם, לצורך עבודת השם, ועבדו את השם כל חייהם בכל כוחם.

ובבעל הטורים בפרשת כי תשא (שמות לב, יג) כתב על הפסוק "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך", כאן הקדים האבות לעבדיך, ובפרשת עקב (דברים ט, כז) "זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב" הקדים עבדיך לאבות, לומר כי היו עבדו מתחילה ועד סוף, עכ"ל. והיינו כנ"ל, שכל חיי האבות, מתחילת יצירתם ועד סוף חייהם, היו עבודת השם, וכל פעולותיהם, וגם מה שהיה להם צאן ובקר

וכו', הכל היה לשם עבודת השם, וזו הייתה המטרה, לא חמדת הממונ ולא חמדת הכבוד, אלא רק עבודת השם.

יהודי מצטער בצערו של חברו

ובענין המידות הטובות של כלל ישראל, כבר הזכרנו כמה פעמים מדברי הגמרא (שבת לא, א) על הגוי שרצה להתגייר על מנת שילמדוהו את כל התורה כולה כשהוא עומד על רגל אחת, והיינו שביקש לדעת את כל התורה ברגע אחד, ובא לפני שמאי, ושמאי דחה אותו ולא רצה לדבר איתו, והלך לפני הלל, והלל הבין שהוא רוצה באמת, ויש בו משהו ישרות, ואמר לו: 'דעלך סני לחברך לא תעביד', וזהו כל התורה כולה, ועכשיו לך ותלמוד הלאה, אבל המטרה היא 'דעלך סני לחברך לא תעביד' – שלא תעשה לחברך את מה שאינך רוצה שיעשו לך, ובאמת זהו שכתוב בפסוק 'ואהבת לרעך כמוך', אלא שהפסוק אמר בקום ועשה, ואהבת, ואילו הלל אמר בשב ואל תעשה, שכמו שאינך רוצה שיהיו לך קשיים, כך אל תגרום לרעך צער וקשיים.

וכבר ביארנו בזה, כי כנראה כוונת הגר הייתה לשאול, שהרי עכשיו הוא גוי וחייב רק בשבע מצוות בני נח, והוא יכול לקיים שבע מצוות ובוהו כבר יצא ידי חובתו, ומה ירוויח אם יתגייר ויקבל עליו תרי"ג מצוות, מה הרווח ואיזו מדרגה יקבל בזה? ועל כך השיבו הלל שירוויח שהוא לא יוכל לעשות צער לשני, וכשהשני מצטער יהיה אכפת לו, כי זהו הטבע של יהודי!

ואילו באמונת העולם אם אחד שומע על אדם אחר שסובל ואינו מהמשפחה שלו, זה לא אכפת לו ולא כואב לו כלל, אבל יהודי ששומע על יהודי אחר שסובל, אפילו שאינו מכירו ונמצא רחוק אלפי קילומטרים, זה כואב לו ומצטער עמו, שכן הוא טבע כלל ישראל, 'רחמנים'. ואמר הלל לאותו הגר, כי עכשיו כשאתה גוי לא אכפת לך שהשני מצטער, אבל כשתתגייר זה יהיה אכפת לך, וממילא 'דעלך סני לחברך לא תעביד', מה שקשה לך ואינך רוצה שיעשו לך, גם לא תעשהו לרעך, כי קשה לך לסבול שהשני מצטער, וזהו המעלה והמדרגה שתרוייח על ידי הגירות, שישתנה טבעך, כי בגויים זה לא שייך.

ועלנו לדעת את זה, שהטבע שלנו הוא 'רחמנים ביישנים וגומלי חסדים', ויש לנו בטבענו מידות טובות, ואדם שמתנהג לפי הטבע שלו הרי הוא מאושר, ההתנהגות לפי המידות הטובות שהם הטבע – נותנת אושר ושמחה!

כסף וכבוד הם כלום

והנה יש בעולם שני דברים עיקריים המושכים את האדם: חמדת הממונ וחמדת הכבוד, שאנשים רוצים כסף ומשתללים להרוויח ולהרבות ממונ, וכבר נאמר (קהלת ה, ט) אוהב כסף לא ישבע כסף, ואמרו חז"ל (קהלת רבה א, ג) שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים ואם יש לו מאתיים הוא רוצה ארבע מאות, ולעולם אינו שבע, ומחפש תמיד עוד ועוד, וגם כבוד, רוצים ומחפשים כבוד, לקבל איזה מעמד מכובד, וזהו טבע האדם.

אבל באמת זו לא דרך התורה, וצריך להיות רק הטבע של רחמנים וביישנים וגומלי חסדים, אך לא חמדת הממונ ולא חמדת הכבוד, ואם יש לאדם כמה שהוא צריך, פת במלח ומים במשורה, ובתורה אתה עמל, אזי כבר אשריו בעולם הזה (אבות ו, ד) והוא שמח בחלקו במה שכבר יש לו כדי חייו.

וגם הכבוד אינו כדאי, כי על ידי כבוד בעולם הזה מפסידים עולם הבא, ואמנם הטבע הוא שרוצים כבוד, אבל מפסידים מזה! וזו ידיעה שחשוב מאד לדעת, שהכבוד לא כדאי, ואמנם גם לא ביזיונות, וכן אנו מבקשים 'ואל תביאנו לידי ביזיון', כי הביזיונות מפריעים מאד לאדם וסובל מהם, אבל הכבוד מפסיד עולם הבא, וצריכים לדעת שכסף וכבוד הם כלום.

האושר והתענוג בעסק התורה

זו המציאות. אשריך בעולם הזה הוא עם פת במלח ובתורה אתה עמל, עם עסק התורה, וכשעסקים בתורה אזי החיים מאושרים.

ועסק התורה מעניין ומרתק ומשביע, כפי שאנו אומרים בתפילה 'עם מקדשי שביעי כולם יושבעו ויתענגו מטובך', ומוזכר כאן שביעה ואחר כך עונג, ולכאורה הרי כשאתה שבע כבר אין עונג, ורק כשהוא רעב ואוכל הוא מתענג, אבל כששבע הוא כבר עייף ורוצה לישון ואינו מתענג, וכיצד שייך 'ישבעו ויתענגו'.

וביאר בזה ההפלאה בהקדמה לכתובות כי 'מטובך' הכוונה לתורה, וכמו שאמרו (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, והתורה גם כן משביעה, כמו שאמרו (ברכות יד, א) המשביע עצמו מדברי תורה, כי נפש האדם רעה ורוצה משהו שישביע אותה, ועסק התורה משביע ומרגיע את הנפש.

וזהו 'ישבעו ויתענגו מטובך', שמי שלומד תורה זה כבר משביע אותו, ולהמשיך ללמוד זה עוד יותר תענוג! מה שיותר לומדים יותר מתענגים! ורק בהתחלה זה קצת קשה, אבל כשמרגישים טעם בלימוד וממשיכים עוד אזי התענוג יותר גדול, וכל מה שיותר לומדים התענוג מתרבה ומתרבה, וזהו ישבעו ויתענגו מטובך, בלימוד התורה, שהוא אשריך בעולם הזה.

אם כן אשרינו שאנו יודעים את האמת שמידות טובות הם העיקר ועסק התורה הוא הדבר הכי מאושר, אשרינו מה טוב חלקנו ברוך השם.

לעילוי נשמת
מרת כאתון בת רחמים ע"ה
נלב"ע ג' אדר א' תשע"א
תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרה"ג מנחם מנדל יגלניק זצ"ל
ב"ר מרדכי נתן דוד זצ"ל
נלב"ע ה' אדר א' תשע"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרב הגאון
רבי אליעזר יהודה מן זצ"ל
בן מרן הגאון רבי **מרדכי ליב זצוק"ל**
נלב"ע ז' אדר ב' תשע"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הגאון רבי **ירוחם זלצברג** זצ"ל
בה"ר נתן ז"ל
נלב"ע ד' אדר תשע"ה - תנצב"ה